

GLASOVI – NASTANAK,
OSOBINE I PONAŠANJE
U GOVORNOM LANCUSnežana Gudurić, *O prirodi glasova*, Beograd,
Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004, 125

Dr Snežana Gudurić vanredni je profesor za naučnu oblast Romanistika i predaje nekoliko lingvističkih disciplina na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i Filozofskom fakultetu u Prištini sa sedištem u Kosovskoj Mitrovici. Zajedno sa grupom autora objavila je *Višejezični rečnik poljoprivredne mehanizacije* (Novi Sad, 1997); u izdanju „Narodne knjige” čeka, kao koautor, objavljivanje metode za učenje francuskog jezika *Invitation au voyage*; deo je tima koji se bavi izradom *Francusko-srpskog/srpsko-francuskog rečnika*, a u saradnji sa još jednim autorom piše *Osnove filologije srpskog jezika*. Uspešno se bavi prevodenjem, a pojavljuje se i kao autor mnogobrojnih radova u različitim zbornicima u našoj zemlji i inostranstvu.

Studija monografskog karaktera *O prirodi glasova* nastala je, dakle, posle dugogodišnjeg autorovog rada na problemima romanske lingvistike (posebno sintakse, morfosintakse i fonetike s fonologijom), ali i kontrastivne lingvistike, a njeni temelji se nalaze u doktorskoj disertaciji *Artikulaciona baza i učenje jezika*.

Ova studija sadrži šest poglavlja: *Nauka o glasovima* (17-20 str.), *Osnove opšte artikulacione fonetike* (21-42 str.), *Akustičke osobine glasova* (43-74 str.), *Ponašanje glasova u govornom lancu* (75-92 str.), *Akustička slika i grafički znak* (93-99 str.) i *Fonetska istraživanja danas* (100-103 str.).

U monografiji se nalaze takode: *Predgovor* (7-8 str.), *Opšte i bibliografske skraćenice* (9-10 str.), *Znakovi* (10 str.), *Uvod* (11-16 str.), *Rečnik termina* (104-112 str.), *Indeks imena* (113-114 str.) i *Bibliografija* (115-125 str.).

U samom *Uvodu* prof. Snežana Gudurić ukazuje na činjenicu da govor, kao izuzetan dar čoveka, predstavlja jednu od najvažnijih ljudskih aktivnosti i zaključuje da svaka ljudska zajednica oblikuje svoje sredstvo sporazumevanja, tj. jezik u skladu sa sopstvenim karakterističnim načinom života i mišljenja, ali i prema svojim potrebama i navikama. Ipak, bez obzira na raznolikost jezika i na promene u okviru svakog od njih, činjenica je „da su njihova funkcija u okviru ljudske zajednice (komunikacija) i njihova fizička suština (u osnovi ljudskog govora je zvučni talas) istovetne”.

182

Ukazujući na usku povezanost govora s pojmom komunikacije i pojmom komunikacijskog čina, putem kojeg se i ostvaruje komunikacija, autor detaljno prikazuje komunikacioni tok objašnjavajući pri tom uzroke smetnje i ističući da je za uspostavljanje uspešne komunikacije između dve osobe potrebno usvojiti zajednički sistem znakova i rasporeda koncepata u jednom jeziku.

U poglavlju *Nauka o glasovima* autor ukazuje na predmet proučavanja fonetike, kao dela nauke o jeziku, tj. lingvistike i skreće pažnju na to da se ona bavi „glasovima ljudskog govora, njihovim nastankom, prirodom, ponašanjem u glasovnom nizu, osobinama, razvojem i klasifikacijom“, ali i prozodijskim odlikama glasovnih nizova. Kazuje, zatim, da se fonetika može podeliti na *opštu* i *posebnu*, prema tome da li proučava glasovni sistem i prozodiju uopšte ili, pak, jednog određenog jezika. Osim o ovoj, govori i o podeli fonetike na grane prema metodama korišćenim u istraživanjima, te, uz preciznu definiciju, navodi svaku od njih: *deskriptivnu fonetiku* (koja objedinjuje *fiziološku* ili *artikulacionu*, *akustičku*, *auditivnu*, *perceptivnu*, *komparativnu*, *kontrastivnu* i *instrumentalnu* ili *eksperimentalnu fonetiku*), *normativnu* ili *ortoepiju*, *korektivnu*, *ortofonijsku* ili *ortofoniju*, *funkcionalnu* (*fonologija*, *fonematika*) i *istorijsku fonetiku* (*evolutivna*, *dijahronijska*).

Poglavlje *Osnove opšte artikulacione fonetike* posvećeno je artikulacionim odlikama glasova u različitim jezičkim sistemima. U prvom delu (*Fiziološki aspekt govora*) zaključuje se da je fiziološka artikulaciona osnova kod svih ljudi identična i da je čine tri dela: informaciono-perceptivni centar (mozak sa slušnim kanalom), energetski centar (disajni organi) i instrumentalni centar (glasovni kanal). Centar za jezičku aktivnost smešten je u velikom mozgu, tako da je tu početak komunikacijskog čina.

Kada su u pitanju disajni organi, prof. Gudurić objašnjava da osnovu govornog čina predstavlja vazduh istisnut iz pluća; vazдушna struja prolazi zatim kroz dušnik, ulazi u larinks (grkljan) i izaziva treperenje glasnih žica što je uslov nastanka glasa. Laringalni ton iz larinksa ulazi u farinks, odakle izlazi modifikovan i prolazi kroz usnu duplju i/ili kroz nosne šupljine; najzad formiran glas, kao zvučni talas, izlazi kroz usni i/ili nosni otvor. Autor se ovde bavi i fizičkim, fiziološkim i muzičkim osobinama ljudskog glasa i govori o glasovnom (zvučnom) kanalu koji uobličava zvučni talas.

U drugom delu ovog poglavlja (*Artikulaciona uloga pojedinih delova glasovnog kanala*) autor skreće pažnju na artikulacionu ulogu delova glasovnog kanala, tj. rezonatora, na mesto i način artikulacije kao na parametre za određivanje osobina glasova i objašnjava artikulacioni pokret, koji predstavlja, u stvari, „kretanju govornog organa kojom on zauzima položaj bitan za krajnje oblikovanje nekog glasa“.

U prvom delu (*Fizička priroda glasa*) poglavlje *Akustičke osobine glasova* autor izvodi zaključak da vazдушna struja istisnuta iz pluća, a u skladu sa osnovnim zakonima fizike, dovodi do vibriranja glasnih žica; tako nastaje mnoštvo glasova od kojih samo manji broj čini artikulisani govor. Uz brojne slike i grafičke prikaze, autor opisuje fizičku prirodu glasa i

objašnjava pojmove vezane za zvuk (frekvencija, niz *harmonika*, intenzitet, oscilogram, spektrogram). U okviru drugog podnaslova (*Govorni aparat i akustičke osobine glasova*) konstatovano je da postoje tri različita načina funkcionisanja govornog aparata. Prvi način funkcionisanja podrazumeva stvaranje vokala, a u osnovi samoglasničkih realizacija nalazi se ton.

Drugi način je zapravo stvaranje suglasnika, a osnovna akustička osobina suglasničkih realizacija je šum; ovde autor navodi i objašnjava nekoliko osnovnih načina formiranja šumova. Treći način funkcionisanja govornog aparata sastoji se u naglom uklanjanju prepreke na koju je naišla vazдушna struja, a rezultat je obrazovanje eksplozivnih glasova. Analizirajući akustičke osobine glasova, autor daje šematske prikaze glasovnog kanala, prikaze modela rezonatora, kao i brojne spektralne slike glasova i u francuskom i u srpskom jeziku sa primerima.

Da govorni lanac ne predstavlja „idealni niz pojedinačnih i zasebno savršeno artikulisanih glasovnih jedinica” i da vokalsko okruženje utiče na prirodu suglasnika, ali i suglasnici utiču na prirodu samoglasničkih suseda, autor zaključuje u poglavlju *Ponašanje glasova u govornom lancu*. Tako, govoreći o samoglasnicima u kontaktu, autor posebno insistira na razlici između hijatusa i diftonga, a kada su samoglasnici u kontaktu sa suglasnicima, navodi nekoliko opštih pravila ponašanja glasova; ovde date spektralne slike jasno pokazuju modifikacije spektra samoglasnika u kontaktu sa suglasnicima. Što se tiče suglasnika u kontaktu, autor izvodi zaključak da modifikacije na njihovim akustičkim slikama nisu značajne u onoj meri u kojoj su to modifikacije na akustičkim slikama samoglasnika u kontaktu s tim istim suglasnicima. Govoreći o nazalnim vokalskim kombinatornim varijantama i nazalnim samoglasnicima, autor, najpre, jasno razgraničava dva pojma: repertoar glasovnih realizacija jednog jezika i njegov fonološki sistem; zatim skreće pažnju na razliku između nazalnih vokala i nazalizacije. Na kraju ovog poglavlja, autor zaključuje da je uticaj prozodije veoma veliki na akustička obeležja glasova u prirodnom glasovnom nizu ističući činjenicu da se u fonetici govori o slabim i jakim položajima, koji određuju i prirodu glasa i njegovu dalju sudbinu.

U poglavlju *Akustička slika i grafički znak* autor ističe da je veza između grafičkog znaka i akustičke slike, koju on odražava, proizvoljna, pa je stoga opravdana „potreba za stvaranjem jedinstvenog sistema oznaka koji bi omogućio da se na isti način prikažu istorodne artikulacije, bez obzira na to kojem jeziku one pripadale”. Kako je beleženje glasovnog niza složeno, budući da podrazumeva kombinovanje osnovnih simbola sa dijakritičkim i prozodijskim znakovima, autor ukazuje na to da je beleženje u praksi pojednostavljeno, tako da se koriste samo osnovni simboli, sa tendencijom zadržavanja slova latiničnog alfabeta.

U završnom poglavlju *Fonetska istraživanja danas* autor zaključuje da bavljenje fenomenom ljudskog govora u današnje vreme zahteva timski rad različitih stručnjaka koji pokušavaju da odgovore na to kakav je odnos čoveka prema jeziku i prema govoru, kakva je priroda ljudskog govora, kako se uspostavljaju veze između akustičkog signala i kognitivne spoznaje, kako

se saniraju patološke pojave u govoru, kako prenositi govor na daljinu, kako pretvoriti akustički signal u drugi tip signala dostupan osobama koje su rodene gluve, itd.

Knjiga *O prirodi glasova* dr Snežane Gudurić predstavlja značajan doprinos proučavanju ljudskog govora zato što daje odgovore na pitanja kakva je priroda glasova ljudskog govora, kada i koliko se oni menjaju, kakva je uloga prozodije u modifikaciji pojedinih glasova, a time istovremeno odgovara i svojoj nameni – „približavanju materijalne strane govora široj publici, na prvom mestu učenicima i studentima, a zatim i nastavnicima kako maternjeg, tako i stranog jezika.”